

Aalto-yliopisto
Kemian tekniikan
korkeakoulu

CHEM-C2230 Pintakemia

Prof. Monika Österberg

Yhteystiedot

- **Monika Österberg:** monika.osterberg@aalto.fi, Puu I, huone 323,
  - Koko kurssi/luennot/projektityö/tentti
- **Lauri Partanen:** lauri.Partanen@aalto.fi, CHEM, laboriotyö 2
- **Alexander Henn:** karl.henn@aalto.fi, Puu I, Laskuharjoitukset ja laboriotyö 2 ja 3
- **Juan José Valle-Delgado:** juanjose.valledelgado@aalto.fi, Puu I, huone 321,
  - Laboriotyöt (Puulla tehtävät)

**Ensisijaisesti “yleinen keskustelu”
palstan avulla MyCoursesissa**

Kurssin rakenne ja arvostelu

Kurssikirja: Barnes & Gentle: Interfacial Science – An Introduction, tarkemmi lista sopivasta kirjallisuudesta MyCourses

MyCourses: <https://mycourses.aalto.fi/course/view.php?id=20366>

Rakenne:

Luentoja + kotitehtäviä

2*Laskuharjoituksia (1 p/harjoitus)

2*Laboratoriotyö (valitaan kolmesta työstä)

1*Projektityö

1*Tietokoneharjoitus

*1*Tentti (kirja, luennot, laskuharjoitukset, **projektityö, laboratoriotyöt**)*

Arvostelu: Tentti (50 %), projektityö (25 %), laboratoriotyöt (15 %), laskuharjoitukset (5 %), kotitehtävät (5 %)

Periaatteita ja suosituksia

- Lue kurssikirjaa, jos et käy luennolla. Luentokalvot eivät ole suunniteltu itseopiskelua varten.
- Jos/kun käyt luennolla – tee muistiinpanoja 😊
- Laboratoriotyöt (2) ja projektityö ovat pakollisia
- Kotitehtävistä saa pisteitä ainoastaan jos ne ovat ajoissa palautettu

Sisältö

Pintaenergia

Pintojen termodynamiikka

Adsorptio kaasu–neste-rajapinnalle

Langmuir–Blodgett-ohutkalvot ja mittausmenetelmiä

Neste–neste-rajapinnat

Kiinteät pinnat

Kaasu–kiinteä-rajapinta

Neste–kiinteä-rajapinta

Teollisissa prosesseissa (malmin rikastus, paperin valmistus, siistaus, vedenpuhdistus,...) esiintyviä vuorovaikutuksia

Biologiset pinnat

Kotitehtävät: MyCourses, 4 kpl

Laskuharjoitukset:

MyCoursesissa + kaksi laskutupaa: 1:12.3. ja 2: 23.4.

Tietokoneharjoitus: 3-5.4.

Laboratoriotyöt (ilmoittautumien MyCoursesiin)

- Jokainen tekee **2** työtä
- Pareittain/ryhmissä
- Arvioidaan (1-3)
- Raportti (huom. työ hyväksytty vasta kun raportti **hyväksytty**)
- Alkaa 6.3.
- Lisää infoa + ilmoittautuminen: MyCourses

**Pakollisia,
ilmoittautukaa
ajoissa!**

Projektityö: Seminaari 17.4. tai 18.4., Ryhmät MyCourses (**4.3
mennessä!**)

Teollinen prosessi jossa pintakemia tärkeä

- **Kirjallinen/suullinen ryhmätyö (4 hengen ryhmät)**
- **Posterit**
- **Oppimistavoitteet**
  - Opiskelija ymmärtää miten monessa tavallisessa prosessissa pintakemialla on merkitys.
  - Opiskelija osaa työskennellä tehokkaasti ryhmässä.
  - Opiskelija osaa esittää tuloksia visuaalisesti selkeästi sekä pystyy keskustelemaan niistä vakuuttavasti.
- **Evaluointikriteerit**
  - Ymmärrys pintakemian merkityksestä kyseisessä prosessissa (posterin ja esseen sisältö osoittaa ymmärrystä)
  - Osallistuminen ja toiminta ryhmän työskentelyssä (vertaisarviointi)
  - Tulosten esittäminen (posterin selkeys, tärkeimpien johtopäätösten esille tuominen esittelyssä, kyky keskustella aiheesta ja vastata kysymyksiin)

Viime vuoden palaute

Webropol: Kurssin yleisarvosana oli 3,9, opetusmenetelmät (3,9), sisältö vastasi hyvin ilmoitettuja tavoitteita (4,3) ja kuormitus ja vaativuus olivat keskitasoa (3,1 ja 3,1).

Kurssin aikana kerättyä palautetta:

Esimerkeistä, selkeydestä ja luentotehtävistä tulee paljon positiivista palautetta

Tempo on kehityskohde

Monta uutta käsitettä

Projektityölle toivottiin enemmän ohjeita ja esimerkkiaiheita

Kotitehtävät sai paljon positiivista palautetta

Palautteen perusteella tehdyt muutokset:

- 1) **Kotitehtävät muutettu. Antakaa niistä palautetta! Toimivatko?**
- 2) **Posterit**
  - 1) Aikataulua on viilattu
  - 2) Posteriaiheista on lista
- 3) **MyCourses-sivut on uudistettu**
- 4) **Kurssikirjaa täydentävää opiskelumateriaalia saatavilla**

**Muista antaa palautetta!
Antamalla palautetta vaikutat tuleviin
luentoihin, tuleviin kursseihin ja jopa
koulussa annettavaan opetukseen
yleensä!**

1. Pinta- ja kolloidikemian perusteet

Päivän oppimistavoitteet

1. Mikä on kolloidi?

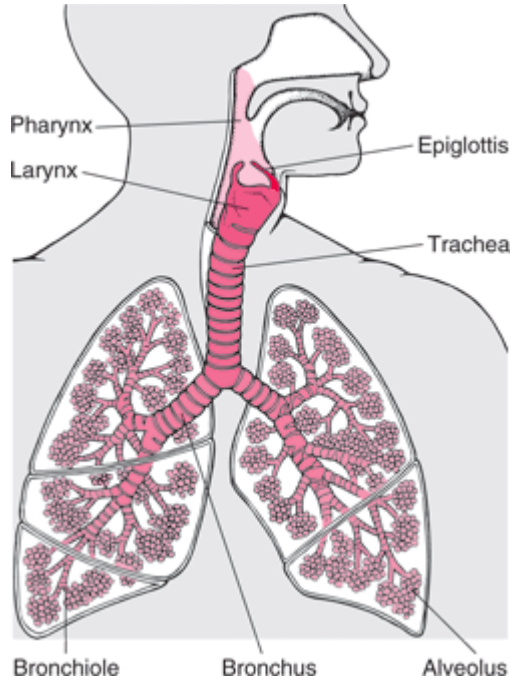
- a) Kolloidien luokitus
- b) Missä systeemeissä on kolloideja läsnä?
- c) Miten niitä karakterisoidaan? (myöhemmin kurssilla)
- d) Mikä vaikuttaa niiden ominaisuuksiin?

2. Mikä yhdistää/erottaa pintakemian, kolloidikemian ja nanoteknologian?

3. Miksi rajapintailmiöt ovat tärkeitä?

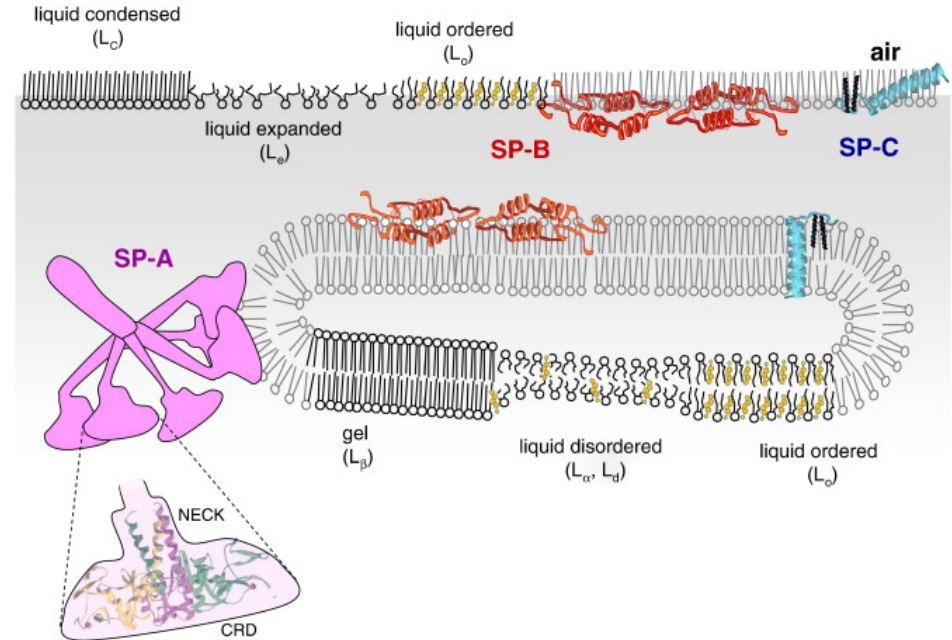
Miksi pintakemia on tärkeä? – Biologiset ja tekniset systemit

Esimerkki: Ihmisen keuhkot

Kontaktipinta-ala ilman kanssa erittäin iso

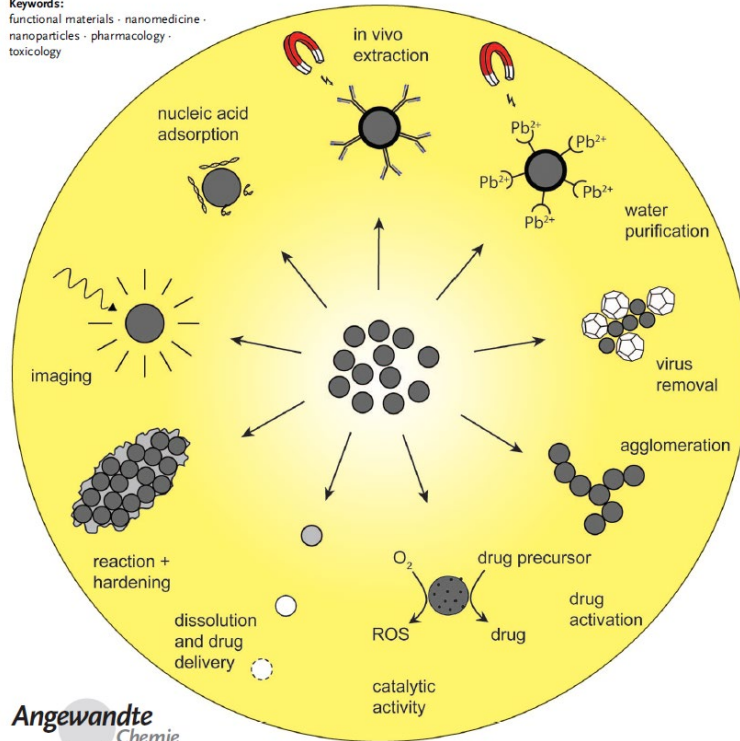
Pinta-aktiivisten aineiden rooli...

Mm. pienentää pintajännitystä

Biolääketiede

Keywords:
functional materials · nanomedicine ·
nanoparticles · pharmacology ·
toxicology

Angewandte
Chemie

1242 www.angewandte.org

© 2011 Wiley-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, Weinheim

Angew. Chem., Int. Ed. 2011, 50, 1242–1258

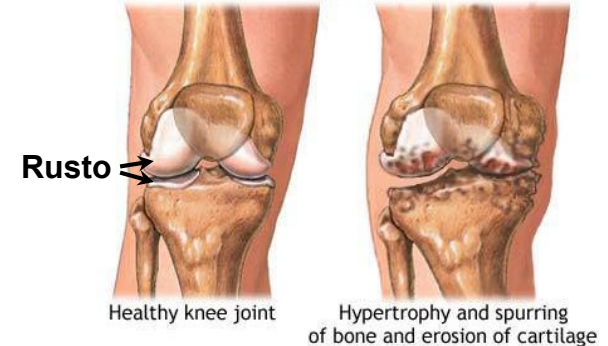
Stark Nanoparticles in biological systems *Angew. Chem.* 2011, 50, 1242

Lääkeannostus
käyttäen
nanopartikkeleita

Panyam et al *Advanced Drug
Delivery Reviews* 55 (2003) 329–
347

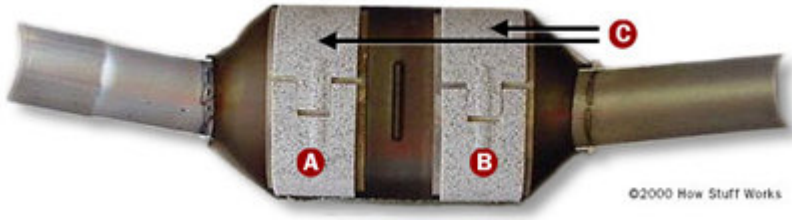
Kompatibilisointi
ja antibakteerisuus

Keinorusto

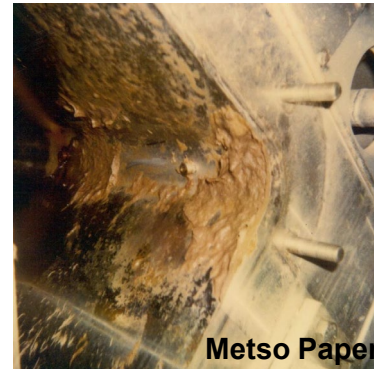

Tekniset esimerkit

Katalyytit

**Prosessit: paperin valmistus,
vedenpuhdistus,
kaivosteollisuus,...**

**Viirujen
likaantuminen
paperin-
valmistuksessa**

Puumateriaalit

Haltia, Nuukio, Espoo: First public building in Finland built entirely out of wood 2013

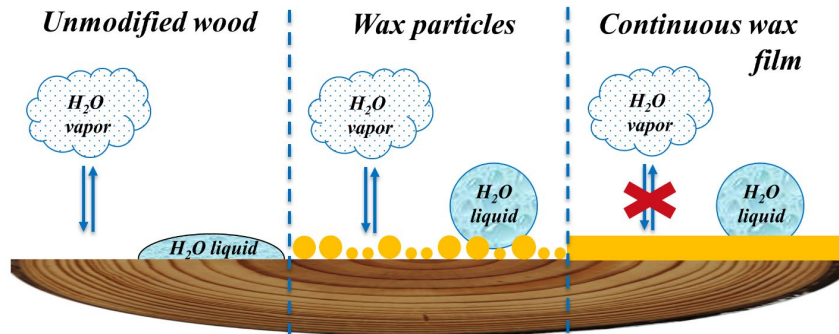

<http://www.woodency.com/>

Kauppalehti 14.11.2017

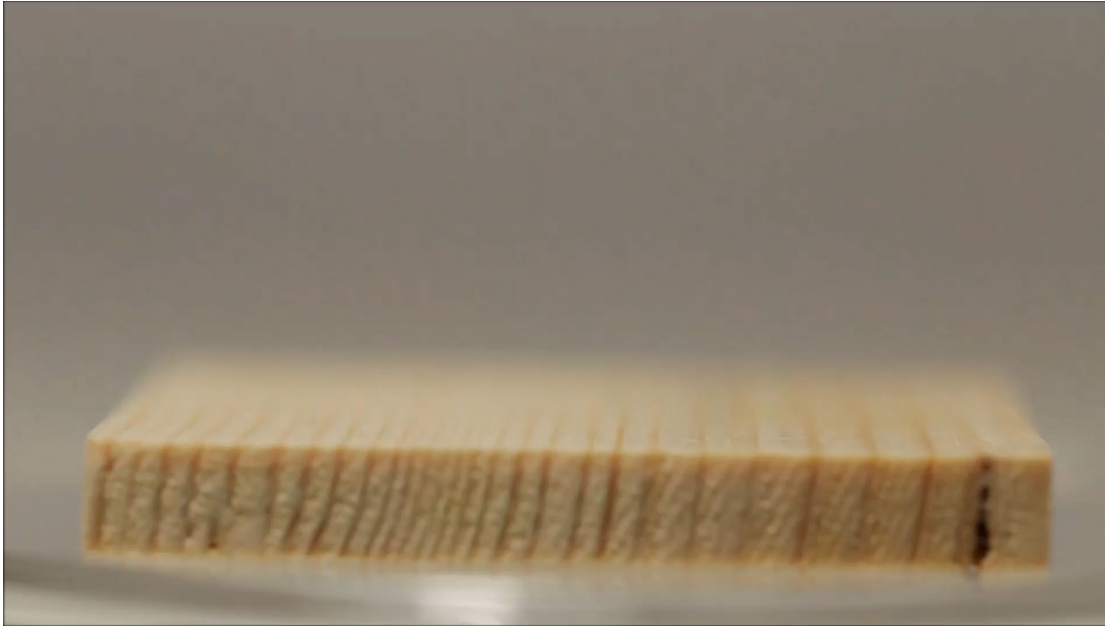
Puun käyttö lisääntymässä
Motivaatio: Kestävyys, terveys, mukavuus, design ...

Haasteet: Kestävyys, paloturvallisuus, puhdistus, ...
*On ymmärrettävä ja kontrolloitava pintaominaisuuksia
Tarvitaan uusia pintakäsittelyjä, jotka säilyttävät puun
hyvät ominaisuudet, kuten kosteuden puskuroidin*

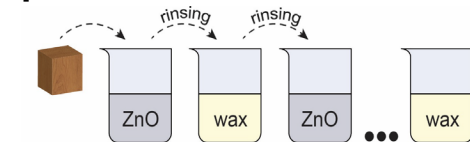
Lozhechnikova, A, et al *Energy and Buildings*. **105**, (2015) 37-42

Sustainable wood modification

Combining:

- 1. (Super)hydrophobicity**
  - 2. Excellent moisture buffering and**
  - 3. Some UV protection**
- Via layer-by-layer deposition of zink oxide particles and natural wax particles**

Benefits:

Durability, easy to clean, comfort, energy saving, health(?)

Helppotajuinen esitys puun hyödyistä ja pintamuokkauksesta
<https://www.youtube.com/watch?v=Jlx7fWeJbl8&feature=youtu.be>

Selluloosakuidut ja nanoselluloosa

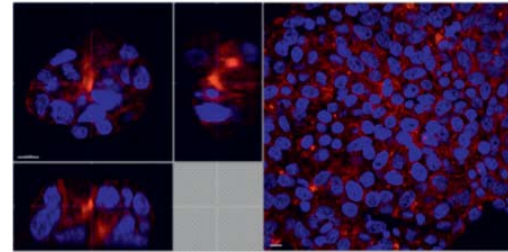
Nanoselluloosa joustavissa näytöissä, barriermateriaalina (pakkaukset), solukasvatusalustana, jne.

(Selluloosa)kuiduilla vahvistetut komposiitit

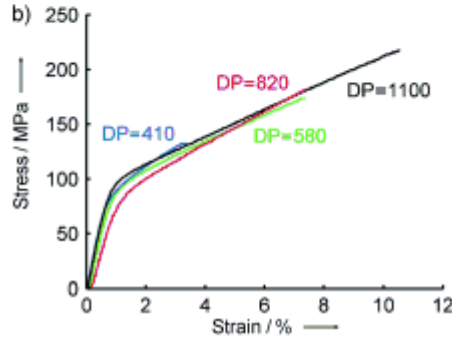

3D

2D

Kemia Kemi 7/2013

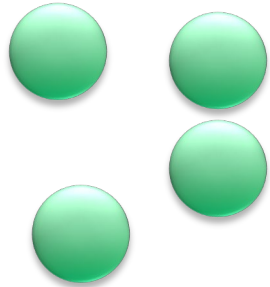
Kalevala 9.9. 2012

Klemm et al Angewandte Chemie 2011

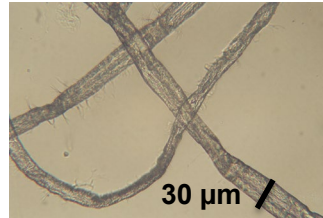
Kolloidit

Materiaalit, joissa ainakin yksi dimensio $\leq 10 \text{ nm} - 1 \text{ }\mu\text{m}$.

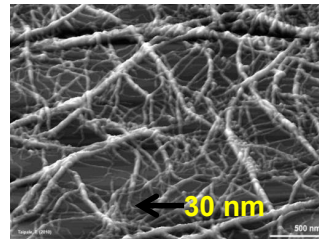
Nanomateriaalit $\leq 1 - 100 \text{ nm}$

Partikkelit

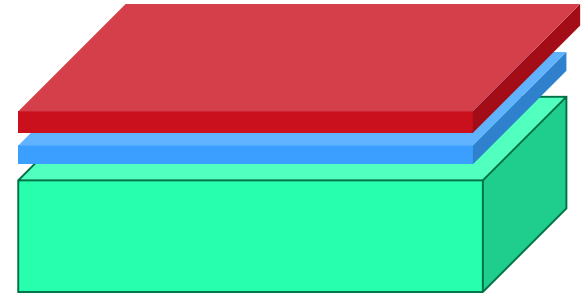

Puukuidut

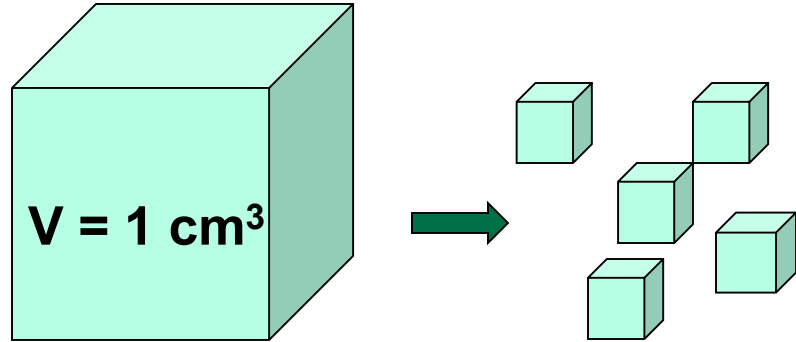
Nanokuidut

Kuidut

Ohutkalvot

Laske pinta-ala

$$l = 1 \text{ cm}$$

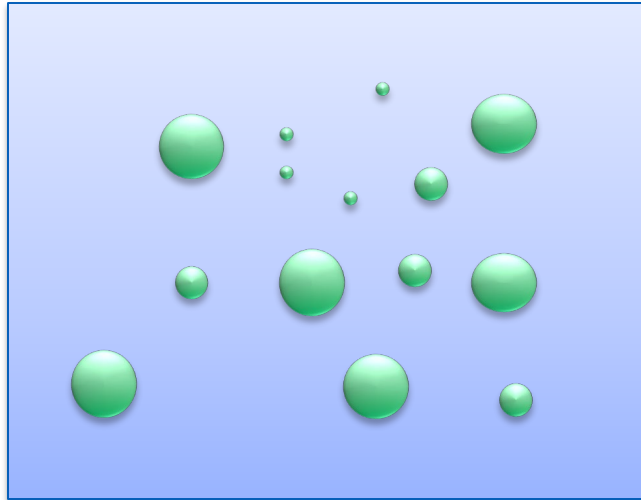
$$\text{Kokonaispinta-ala} = 0.0006 \text{ m}^2$$

Partikkelikoon vaikutus kokonaispinta-alaan

- a) Jos 1 cm^3 kuutio jaetaan pienempiin kuutioihin joiden sivun pituus on $1 \mu\text{m}$ niin mikä on kokonaispinta-ala?
b) $l = 100 \text{ nm}$
c) $l = 10 \text{ nm}$

[presemo.aalto.fi/
pintakemia](http://presemo.aalto.fi/pintakemia)

Dispersiot (kolloidit ja nanopartikkelit)

Partikkelikoko 0,01-2 μm

**1 l päällystepastan
partikkelien yhteispinta-
ala on n. 2 hehtaaria (4
jalkapallokenttää)**

➔ Rajapintailmiöt erittäin tärkeitä!

Kolloidien luokitus

Kysymyksiä:

1. Mitkä kolloidit muodostavat termodynaamisesti stabiileja dispersioita?
2. Miten termodynaamisesti epästabiilit dispersiot, kuten maalit, margariinit ovat mahdollisia?

Lyofiilinen kolloidi “liuotinrakastava”

- Polymeerit
  - Hiilihydraatit
  - Proteiinit
  - DNA
  - Synteettiset polymeerit
- Pinta-aktiiviset aineet
  - misellit

**Termodynaamisesti
stabiili, muodostuu
sponttaanisti**

Lyofobinen kolloidi “Liuotinvälttävä”

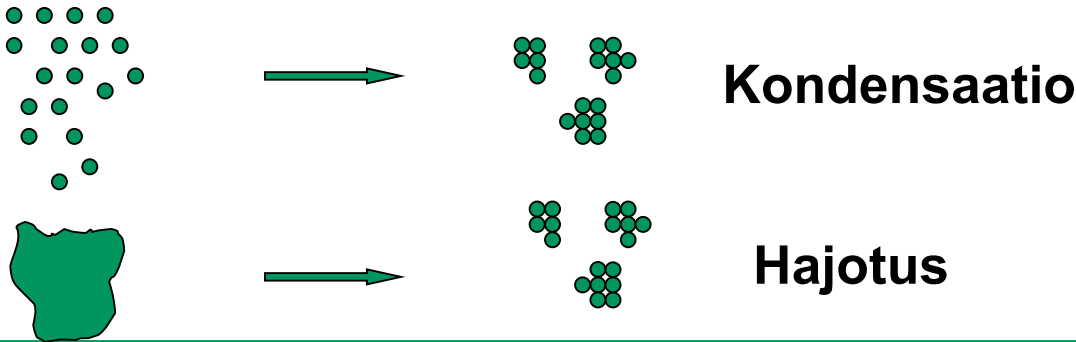
- Dispersiot
- Emulsiot
- Vaahdot
- Komposiitit

**Termodynaamisesti
epästabiileja, tarvitsevat
ulkoista energiaa
(sekoitusta), jotta
muosostuvat**

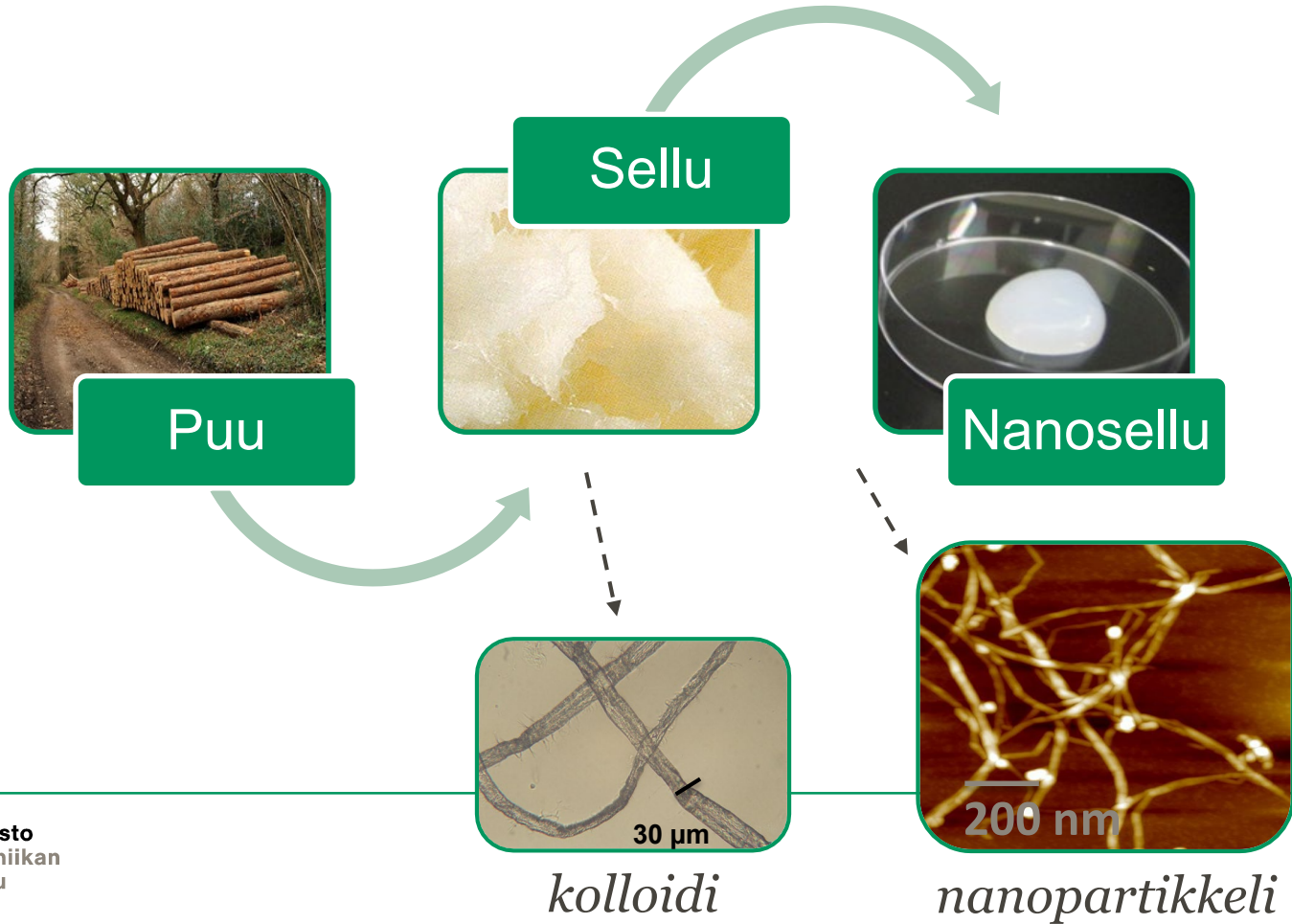
Miten kolloidit ja nanopartikkelit muodostuvat?

Kondensaatio → Melkein kaikki materiaalit
Dispersio/hajotus

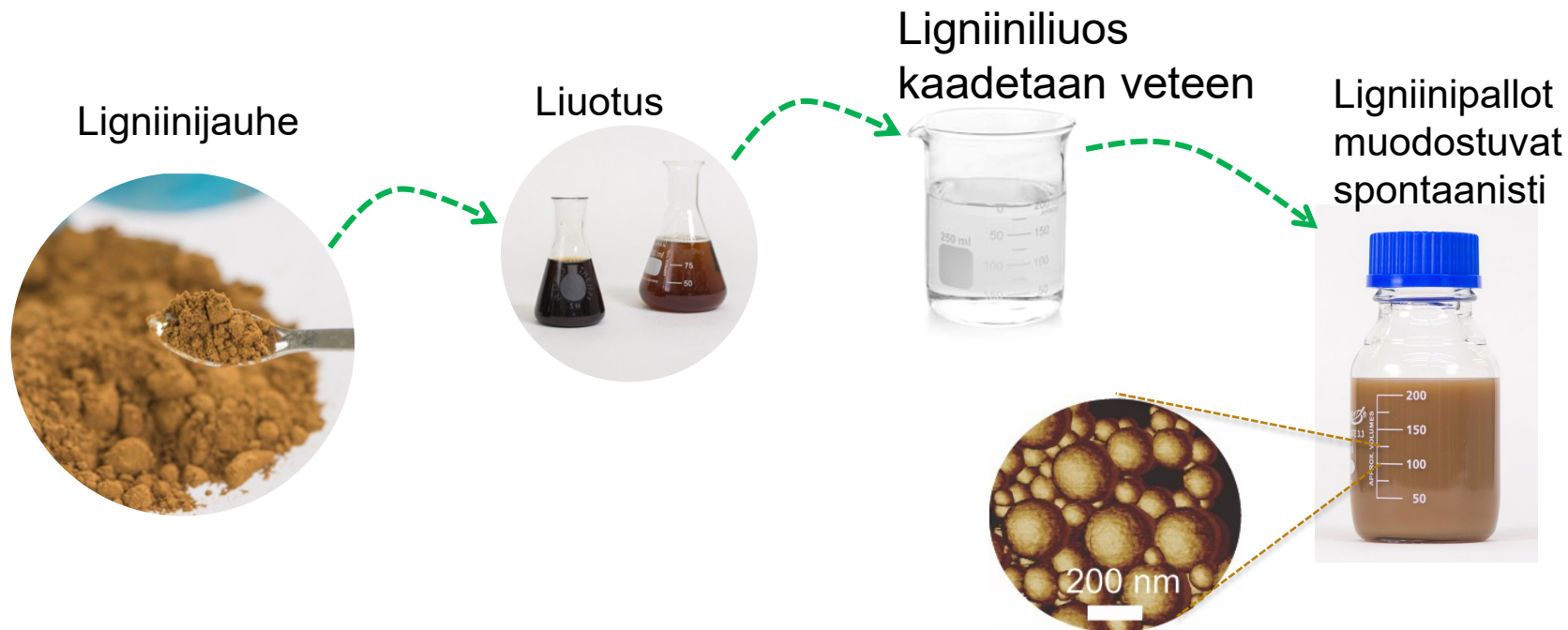
Polymerisaatio → Polymeerit/makromolekyylit
Spontaani järjestäytyminen → Pinta-aktiiviset aineet

Hajoitus – *Esimerkki*

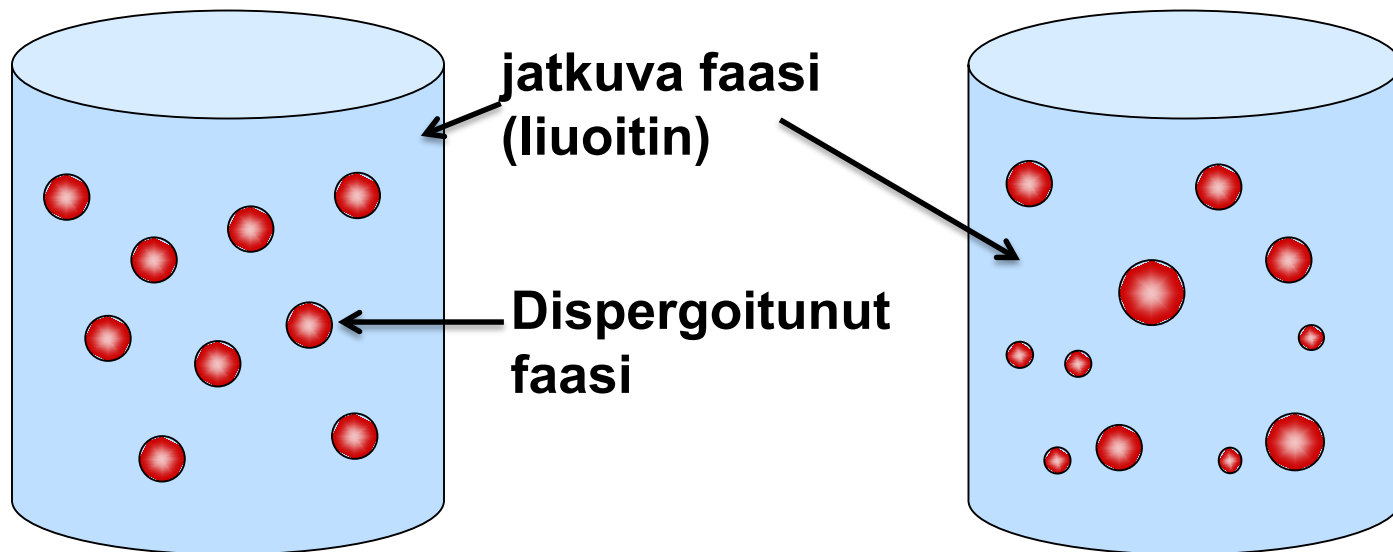

Kondensaatio: Esimerkki Ligniininanopallot

Nimeämissääntöjä

monodispersiivinen

polydispersiivinen

Esimerkkejä kolloideista

Pohtikaa ryhmässä

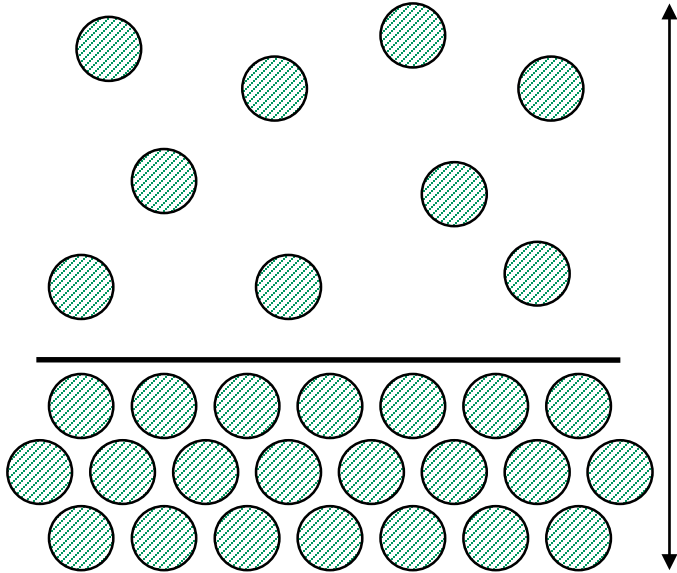
Dispergoitunut faasi	Jatkuva faasi	Nimi	Esimerkki
kiinteä	kaasu		
neste	kaasu		
kiinteä	neste		
kaasu	neste		
neste	neste		
kiinteä	kiinteä		
neste tai kaasu	kiinteä		

Esimerkkejä kolloideista

Pohtikaa ryhmässä

Dispergoitunut faasi	Jatkuva faasi	Nimi	Esimerkki
kiinteä	kaasu	aerosoli	Savu, smogi
neste	kaasu	aerosoli	Sumu, pilvet
kiinteä	neste	Dispersio, (suspensio)	Maali, muste, päällystyspasta, kiertovesi,...
kaasu	neste	vaahto	Jäätelö, saippuavaahto,...
neste	neste	emulsio	Kosmetiikka, kosteusvoiteet, margariini,...
kiinteä	kiinteä	komposiitti	Paperi, kartonki, monet muovit
neste tai kaasu	kiinteä	Huokoiset materiaalit	Kuidut, membraanit, vaahtomuovi, eristemateriaalit

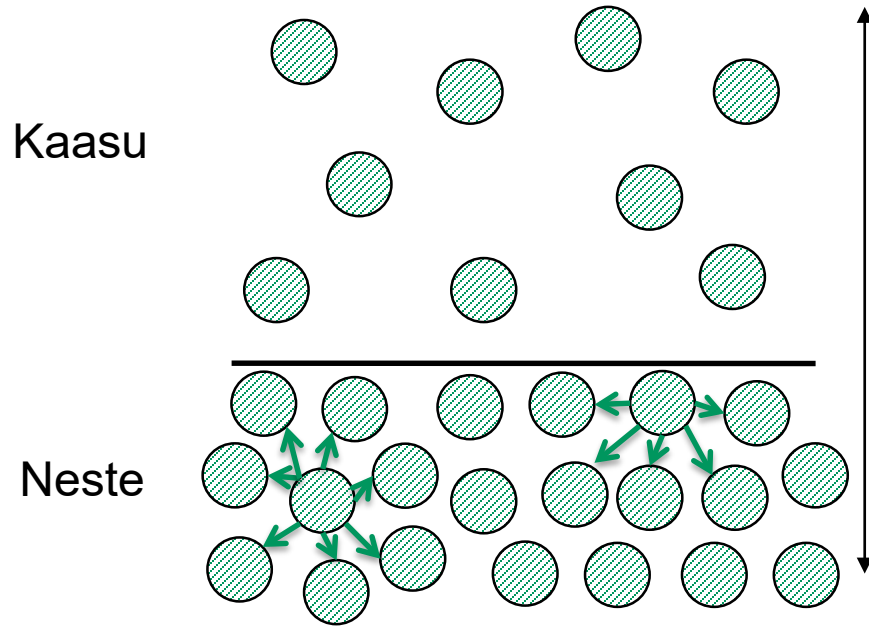
Pinta / rajapinta

Noin 5-10 molekyylikerrosta määrävät rajapintaominaisuudet .

Ajatusleikki: Jos tennispalloa suurentaisi maaapallon kokoiseksi ja molekyylit suurennettaisiin saman verran, pintakerros olisi 10 cm paksu.

Voimia rajapinnalla

Molekyylien väliset vuorovaikutukset

Isotrooppinen / homogeeninen

rajapinta

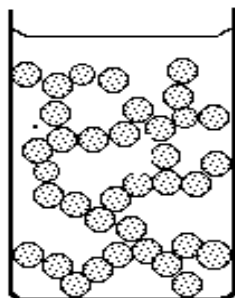
Anisotrooppinen / heterogeeninen

Isotrooppinen

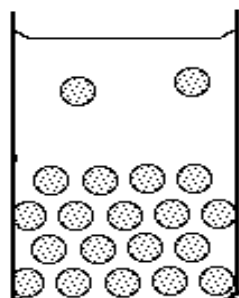
Vaikutukset: pintajännitys,
vesipisarot, kapilaarivoimat

Tyypillisiä käytännön haasteita kolloidikemiassa

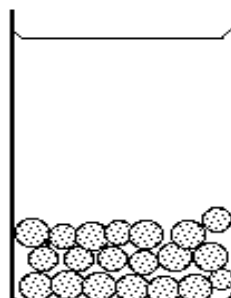
- Miten valmistetaan stabiili dispersio, emulsio tai vaahto?
  - Miten pH, T, suolakonsentraatio tai leikkausvoimat vaikuttavat dispersion (emulsion, vaahton) stabiiliuteen?
- Miten kolloidi flokataan?
- Mikä on flokatun kolloidin rakenne?

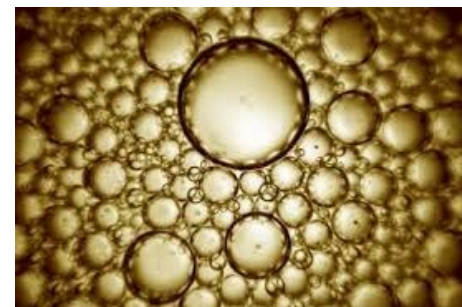
Huokoinen

Järjestäytynyt

Tiivis

Pickering emulsion

Mikä on dispersion ja liuoksen ero?
Mitä tarkoittaa flokkaus?

Kolloidikemian käsitteitä

Suspensio: kiinteät partikkelit nesteessä

Kolloidaalinen suspensio: partikkelit kolloidaalisessa kokoluokassa (nm- μ m)

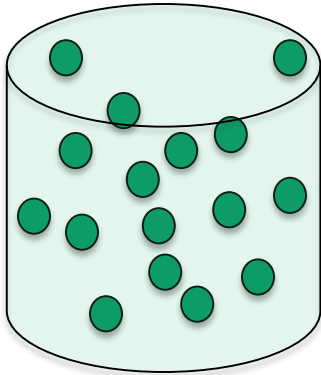
Dispersio: partikkelit ja väliaine voi olla kiinteä, neste tai kaasu

Kolloidi/kolloidaalinen dispersio: dispersio, mutta partikkelit ovat kolloidaalista kokoluokkaa

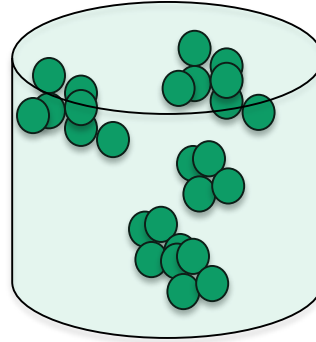
**Kaksi faasia:
jatkuva ja
dispergoitunut
faasi**

Liuos: esim NaCl + vesi: **yksi faasi**

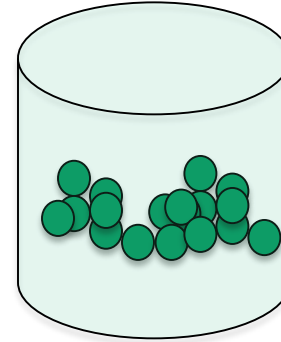
Flokkulointi

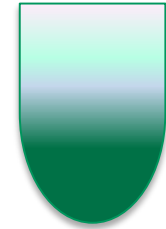
dispersio

flokkulointi

sedimentaatio

Flokkulointi: reversiibeli aggregoituminen
Koagulointi: irreversiibeli aggregoituminen

Pintakemian käytännön haasteet

Miten puhdistaa pintaa?

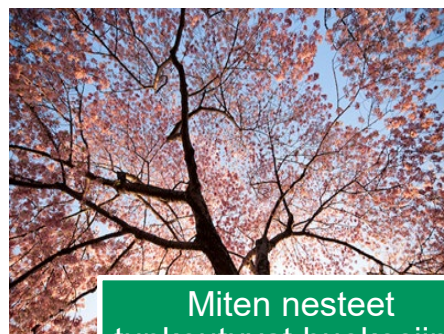
Miten pitää pinta puhtaana?

Miten kontrolloit miten neste kostuttaa pintaa?

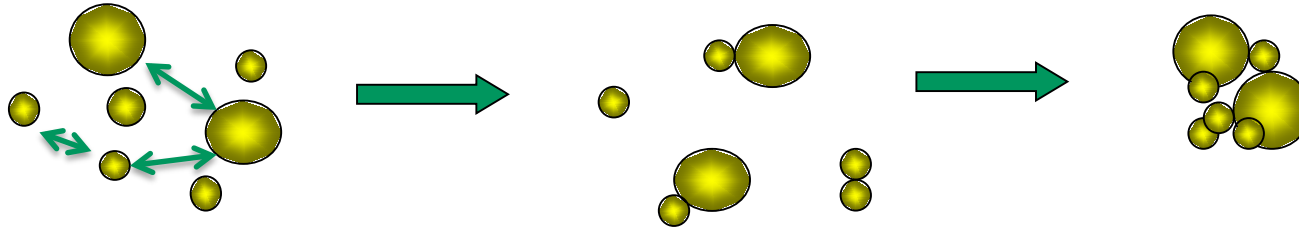
Miten saada pinnat tarttumaan toisiinsa?

Miten nesteet tunkeutuvat huokosiin?

Kolloidien stabilisuus

Flokkulointi/koagulointi

Mikä vaikuttaa flokkulointiin:

Kuinka **usein** partikkelit törmäävät:

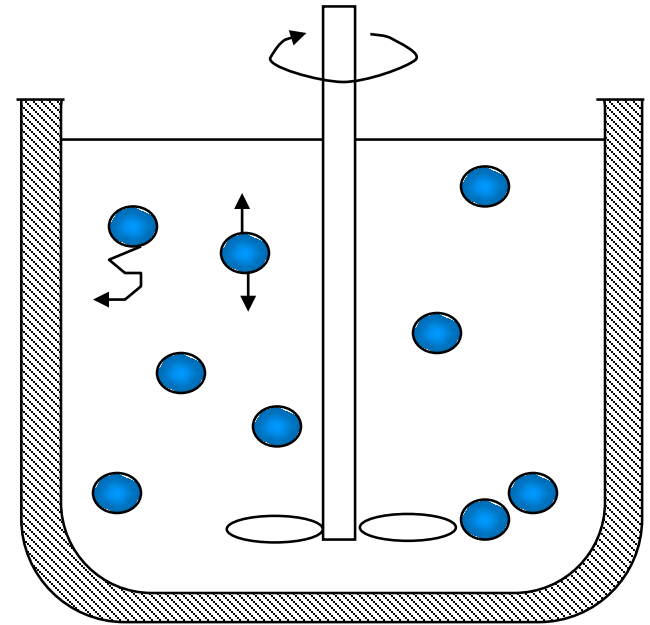
- Partikkelikoko
- Partikkelimuoto
- Sekoitus
- Sedimentaatio

Törmäystehoon vaikuttaa:

- Partikkeleiden välinen vuorovaikutus
- Tämän vuorovaikutuksen riippuvuus etäisyydestä

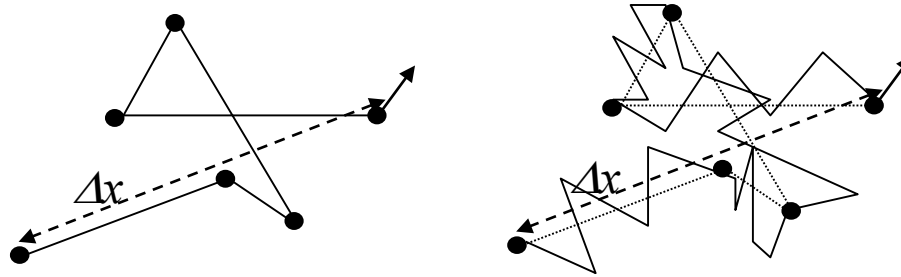
Voimia kolloidaalisissa dispersioissa

- pintavoimia
- diffuusivoima (Brownian motion)
- kitkavoima
- Hydrodynaamisia voimia
  - *Esim. sekoitus*

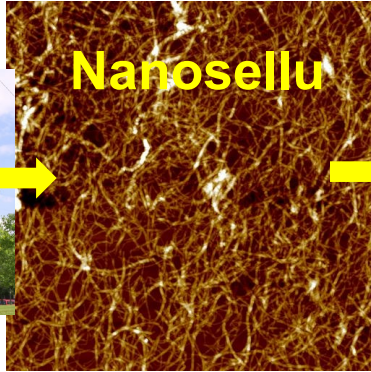
Brownian motion (Brownin liike)

Partikkelit liikkuvat koko ajan kolloidaalisessa dispersiossa. Tämä liike on nopea ja täysin satunnainen.

Miksi kannattaisi tutkia pintakemiaa?

Uudet funktionaaliset (kestävät) materiaalit

Puu korvaa öljyn

Yuusta voidaan tehdä näyttöjä, luotilivejä tai verisuonia.
 Metsäyhtiöiden mustasukkaisuus uhkaa vesittää kehityksen Suomessa.

KKKALENSIKA
 maa on tulvainen. Vaikka sillä
 etellä varhaisa paperitehtaan
 kiviainetta suurel tyli
 osassa, on uudet biomijy

Äärimmäisy on nanoselluloosa,
 luonnon kytymisen reiden alku
 ansoelluloosan liittymän puolesta
 on julkaisujen esillä on kasvane
 lähtösuhteita.

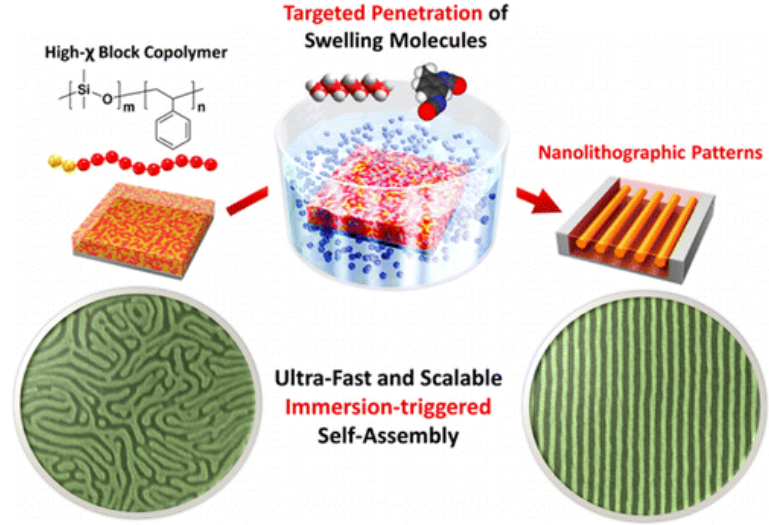
Monet antavat: ovat yhtä mieli
 siitä, että nanoselluloosan liittyy
 ultra-mehokas. Iy on alhaan
 eripäällisellä omistuksella.

Nanoselluloosa on kevyt ja halpa
 e määttää, että alhaalla välistä
 gin kuttujen vesitilaa on vähäsi
 enempi kuin ohutkivi välistä
 an. Koska kyse on mikro- tai nano-
 skala koksissa, ovat nanoselluloosa
 välistä hienoisia kevyitä.

Sillä ohutkiviä yhdyväitän ar-
 killa on lämmittäen välistä
 huonea vrtokuvilla luotittu ts

ORGANINEN VALOIODI. Läpinäkyvä sähkölatoonakompositista valmistettu organinen valodiode
 digit emitting diode, LED näyttö (Kokkonen, 2009).

- Pintakemia on tärkeä nanoteknologiassa
- Paljon avoimia kysymyksiä

Nanolitografiaa käyttäen lohkopolymeerejä ja kontrolloimalla niiden itsejärjestäytymistä liuotinvaihdolla

Muista ainakin tämä

1. Miksi pintakemia tärkeä

- a) Pinta-alan riippuvuus partikkelikoosta
- b) Missä pintakemia tärkeä?

2. Kolloidien luokitus

**Kotitehtävä MyCoursesissa (Luennot 1 ja 2):
Vastaa viimeistään 3.3.2019**

Keskiviikkona: Pintajännitys

Kirjallisuus

- **Interfacial Science: An Introduction, Barnes & Gentle**
  - Luku 1
- **Foundations of Colloid Science, Hunter**
  - (Intro 1.1), Esimerkkejä kolloideista 1.2), Lyofobiset ja lyofiiliset kolloidit 1.3, (Monodispersiot 1.4.2)